

Amele Cemiyeti Üyesi İlk Kadın Şair
İlk 1 Mayıs şiirinin yazarı

YAŞAR NEZİHE (BÜKÜLMEZ)

Yaşar Nezihe... Yokluğun ve yoksulluğun, aşkın ve acının, emeğin ve ekmeğin şairi... Yoksulluğun derin acısını açlığın elinden aldığı iki çocuğunda, aşkın acısını hiçbir zaman kavuşamadığı sevgilide en derinden yaşayan Yaşar Nezihe Hanım, aynı zamanda, bu topraklarda yazılan ilk 1 Mayıs şiirinin sahibi olma onurunu da taşır. Şiir-

lerinde ekmek kavgasını dile getirir, dönemin toplumsal sorunlarına değinir, her zaman emekten yana olur, işçiye ve eylemlerine sahip çıkar, Amele Cemiyeti'ne üye olur... İşte Yaşar Nezihe Hanım'ın Osmanlı döneminin son yıllarından Cumhuriyet Türkiye'sine uzanan acı, hüznü ve bir o kadar da mücadele dolu hayat öyküsü...

Ocak 1880'de İstanbul'da, yoksul bir ailenin çocuğu olarak dünyaya gelen Yaşar Nezihe, annesini ve dört kız kardeşini küçük yaşta kaybeder. Yaşamının ilk yıllarını şu sözlerle anlatıyor Yaşar Nezihe Hanım:

"Silivrikapı'nın fakir bir sokakında, fırtınanın çatıları titrettiği bir kış gecesinde doğmuşum. Doğduğum gece evimizde damla gaz yokmuş! Annemi altı yaşında kaybettim. Dört kızı ölmüş bir ailenin tek kızı idim. Yoksulluk içerisinde büyüdüm. Ailemiz belediyede kantar memuru olan babam sarhoş Kadri Efendi, kötürüm ve yaşlı bir amca ile zalim bir teyzeden oluşuyordu."

Yoksulluk ve yoksunluk içinde, yine de kendine özgü bir dünyaya oluşturabilen Yaşar Nezihe'nin okumasına babası izin vermedi. Buna rağmen bir yıl okula gitti ve okumayı öğrenebildi.

"İçimdeki okuma hırsını yenemiyordum. Silivrikapı'daki evimizin yakınındaki dere kenarlarından papatya, ısırgan otu, deve dikenini, ebegümeci tohumlarını toplayarak aktarlara satıp, kazandığının kırk parasını mahalle mektebinin hocasına, kırk parasını da kalfaya vererek bir süre okuma isteğimi doyurmak için çabaladım. Fakat bu şekilde ancak bir yıl mahalle mektebine devam edebildim. Aldığım eğitim bu kadardır. Yaşamım süresince geçimimi sağlamamda büyük ölçüde yardımcı olacak dikiş, nakış bilgisini de yine bu dönemde komşu kızlarından edindim. Edebiyatı, aruzla şiir yazmayı da kendi kendime öğrendim."

1913-1921 yılları arasında etkili olan Kadınlar Dünyası Dergisi, kadınların peçesiz fotoğraflarını da yayımladı. Dergide peçesiz fotoğrafı yayınlanan ilk Müslüman kadınlardan birisi de, 1 Mayıs için ilk Türkçe şiiri yazan kadın şair Yaşar Nezihe Hanım oldu.

Yaşar Nezihe'nin okuma inadı evden kovulmasına yol açtı, komşular ve yakınların sahiplenmesinden bir süre sonra yeniden eve dönecek ve teyzesinin etkisiyle, edebiyata ve şiire ilgisi yoğunlaştı. İlk şiiri 1895 yılında Malumat gazetesinde, Mazlume ya da Mahmure imzasıyla yayımlandı. Daha sonra Terakki, Hanımlara Mahsus Gazete, Sabah, Menekşe, Kadın Yolu, Kadınlar Dünyası, Aydınlık gibi gazete ve dergilerde yıllarca yazdı.

İlki babasının zoruyla olmak üzere, üç evlilik yaptı Yaşar Nezihe. İkinci evliliğinden olan üç oğlundan ikisini, yoksulluk ve gıdasızlıktan kaybetti. Acılara, yoksulluğa, açlığa,

dikiş iğnesiyle ve şiirleriyle dayandı ve tek oğlu Vedat'ı okuttu.

"On yedi sene Esirgeme Derneği'ne, daha sonraki yıllarda Kızılay'a iş işledim. Şark Eşya Pazarı'nda dikişçilik yaptım. Darphane'de İstiklâl madalyalarının kurdelelerini diktim. Geceleri, beş numaralı bir petrol lambasının fersiz ışığı altında, gergef başında sabahları bulduğum çok olmuştur. Bunun yanında kalemimle kendime yan gelir

sağladım. Gerek I. Dünya Savaşı'nda gerekse İstiklâl Savaşı'nda, elimde divit, komşularımın cephede bulunan kocalarına, oğullarına, kardeşlerine mektuplarını yazarak geçim sağladım."

Yaşar Nezihe Hanım'a, 1912 yılında koleradan ölen babasından, 1924 yılında 42,5 kuruş aylık bağlandı. Yaşar Nezihe Hanım, 12 yıl gecikmeyle bağlanan bu komik aylığı gazetelere yolladığı protesto mektuplarıyla kınadı:

"Pederim kırk sene Şhremâneti Kantar İdaresi'nde hizmet etmiş, kırk sene Emanet, pederimin yüzde beş kuruş maaşından takaüdiyeye kesmiş. Üç yüz yirmi yedi senesi bir kolera gelip pederimi karargâh-ı ebedisine götürdü. Pederin tekaüdiyesinden Emânet bana kırk iki buçuk kuruş tahsis etti.

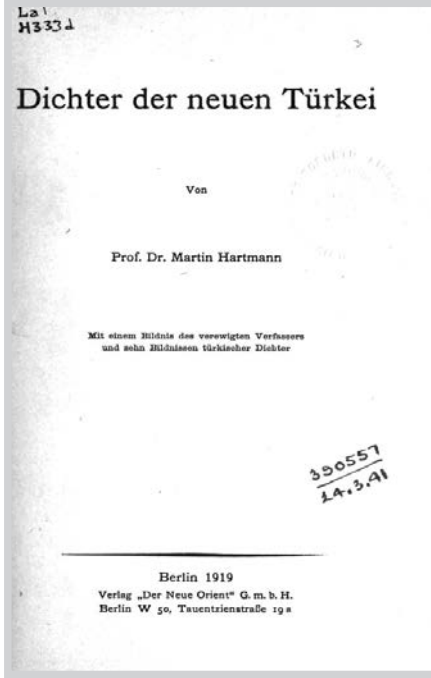
Bu kırk iki buçuk kuruşun bu kadar senedir her ay kırk beş parasını kat' ederler. Bu seksen beş para da arkaya bırakacağım evlâdım için ihtiyaç parası mıdır, nedir bilmem. Gümüştü para zamanında bu parayla hâne kirasını veriyordum. Şu gün hânemin kirası dört liradır. Emânet kâğıt para olarak 42.5 kuruş, kırk on beş de para veriyor. Bu para ile bu hayatı sürüklemek mümkün değil. İhtiyar bir kadınınım, evvelki gibi çalışamıyorum. Gözlerim görmüyor. Yağsız en kuvvetli makineler bile işlemez. Hayatım daima açlık ve acılar içinde geçiyor. Açlık alçaklık değildir. Uzun müddet bu hâle tahammül mümkün değil. Bir gün haber-i vefâtım işitilirse açlıktan öldüğüme herkesin vicdanı emin olsun."

هزاره بی ادلوم بر جفہ نوهان
ایر سرتن نوسرل بر بقا نضاه

Edebiyat, sıkıntılı yaşamında tek mutluluğu oldu Yaşar Nezihe Hanım'ın. Şiirlerini Bir Deste Menekşe (Marifet Matbaası, 1915) ve Feryatlarım (Vatan Matbaası, 1924) adlarıyla kitaplaştırdı. Çok sayıda şiir ve yazısı ise gazete ve dergi sayfalarında kaldı.

Urfalı Kazancı Bedih'in seslendirdiği "Mecnun isen ey dil sana Leyla mı bulunmaz Bu goncaya bir bülbül-i şeydâ mı bulunmaz" diye başlayan gazelin sözleri, Yaşar Nezihe Hanım'ın şarkı olarak bes-telenen yaklaşık 250 şiirinden birisidir.

Dichter der neuen Türkei.

81

der Anatomie, zuweilen an den Türen der Moschee, in den Quartieren der unteren Klassen; zugleich ist er Maler; in zwei Zeilen schildert er die staubige Stille verfallener Quartiere, die nachdenklichen Störche, wie sie gegen Abend sich auf der Moschee niederlassen und mit ihren Schnäbeln auf das Dach der grünen bemoosten Kuppel lospicken, oder eine traurige Herbstnacht in einem Dorfe Anatoliens. Eine Spezialität Selaheddins ist ein geistiger Hang zu Dingen, die unsauber sind — ein höchst seltsames Verhältnis; für ihn entstehen Tugenden und Laster, Reinheit und Schmutz aus einer gemeinsamen Quelle; sie sind dieselben Dinge, die sich nur durch die Auffassung unterscheiden; deshalb nimmt er nicht Anstand, ein Hundesass, eine Menschenleiche, alles an einem Bettler bis zum intimsten Kleidungsstück zu betrachten und zu beschreiben; so sucht er denn auch seine meisten Gegenstände in den schmutzigsten und ekelhaftesten Momenten; den ethischen Normen und Auffassungen gegenüber ist Selaheddin ein wenig gar zu unbekümmert; das ist auch eine der Ursachen, daß seine Bücher noch nicht gedruckt sind; er ist noch sehr jung, und die Zukunft hofft viel von ihm.“ Diese liebevoll ausgeführte Biographie NSM S. 211 ist von Schehabeddin Sulaiman [siehe Nr. 11], dessen Urteil hier ein besonderes Gewicht hat, da er nicht den wilden Neuerern, sondern den Konservativen zugehört wird. Nicht ohne Interesse ist, daß Selaheddin Enis aus der völkischen Gesellung durch die Wahl seiner Stoffe und ihre rücksichtslose Behandlung insofern herausfällt, als die Georgier, wie mir versichert wird, auf moralische Sauberkeit, auch in der literarischen Gebarung, den größten Wert legen. — Bild NSM S. 211. — Die Probe S. 213 bis 218 *bir qadinyın son mektubu* „Der letzte Brief eines Weibes“, ist das der Gesellschaft ins Gesicht geschleuderte *f'accuse* einer Dirne, zu deren Bilde offensichtlich Zolas Nana Modell gestanden hat. Das Dirnentum ist auch sonst ein beliebter Stoff, vgl. die alles Glück zerstörende Schühret in Hüsein Rahmis *teşvîf*, meine *Briefe* S. 214 f. und die verrückte Bedfa in Ahmed Rasims *belki ben aldım forum*, ebenda 219.

18. Jaschar Nezihe Hanım [jaschar nezhe].

„geboren im Januar 1297 [beg. 14. 1. 1882] in einem verfallenen Hause des Barutchane Jokuschu bei Schehir Emini; sechsjährig verlor sie ihre Mutter an Schwindsucht; der Vater, ein roher Urkanda und Untersachges. 3.“

Alman Prof.Dr. Martin Hartmann'ın 1919 yılında Berlin'de yayımlanan, "Dichter Der Neuen Türkei" (Yeni Türkiye'nin Şairleri) adlı antolojisinin 81-83. sayfaları Yaşar Nezihe Hanım'a ayrılmıştı.

Yaşar Nezihe Hanım, şiirlerinde sadece aşka değil, emek ve ekmek mücadelesini de dile getirdi, dönemin toplumsal sorunlarına değindi. Amele Cemiyeti'ne üye oldu ve işçi eylemlerini destekleyici şiirler yazdı. Bunlardan en önemlisi, 1923 yılında yazılan 1 Mayıs şiiri oldu. Dönemi dikkate alındığında, bir işçinin anlayabileceği sadelikte kaleme alınmış olan bu etkili şiir, Aydınlık dergisinde yayımlandı ve büyük ilgi gördü. Aydınlık dergisi, 1924 ve 1925 yıllarında da, Yaşar Nezihe Hanım'ın, aynı sadelikteki 1 Mayıs şiirlerine yer verdi.

1923 yılında Mürettepler Cemiyeti ile gazete sahipleri arasında bir anlaşmazlık çıktı ve greve gidildi. Basın dünyasında hiç görül-

memiş yeni bir olay olan bu grevin sebebi çalışma saatlerindeki anlaşmazlıktı. Aydınlık şairlerinden olan Yaşar Nezihe Hanım, gre-

ve destek amacıyla "Gazete Sahiplerine" isimli bir şiir yazdı:

*"Onlardır eden zevkini, eğlenceni temin
Onlar çalışır etmek için hep seni zengin
Kurşundan hurûfât o hayatı kemirirken
Her gün bir parça solarken ve erirken"*

Yaşar Nezihe Hanım, Aydınlık'ta yayımlanan şiirleri, Amele Cemiyeti'ne üyeliği, işçi grevlerine deste-

ği nedeniyle, 3 Haziran 1925 tarihinde komünistlik suçlaması ile gözaltına alınarak tutuklandı. Bir süre sonra serbest bırakıldı.

1934 yılında çıkan Soyadı Kanunu'ndan sonra "Bükülmez" soyadını alan Yaşar Nezihe, 5 Kasım 1971'de, 91 yaşında hayatını kaybetti.

Yararlanılan Kaynaklar

* Murat Batmankaya <http://www.eurozine.com/yasar-nezihe-tebessumunle-mahvolan-melalimi-tahattur-et/>

*-Berfin Abdaloğlu <http://blog.radikal.com.tr/siir-deneme-oyku/cogul-siirlerin-golgesinde-tekil-bir-kadinyasar-nezihe-20989>

Bir Mayıs

Ey işçi

*Bugün hür yaşamak hakkı seninken
Patronlar o hakkı, senin almışlar elinden.*

*Sa'yınla edersin de "tufeyli"leri zengin
Kalbinde niçin yok ona karşı, yine bir kin?*

*Rahat yaşıyor, işçi onun emrine münkâd;
Lakin seni fakr etmede günden güne berbâd.*

*Zenginlere pay verme, yazıktır emeğinden.
Azm et de esaret bağı kopsun bileğinden,*

*Sen boynunu kaldır ki onun boynu bükülsün.
Bir parça da evlatlarının çehresi gülsün.*

Ey işçi

*Mayıs birde bu birleşme gününde
Bişüphe, bugün kalmadı bir mani önünde.*

*Baştanbaşa işte koca dünya hareketsiz;
Yıllarca bu birlikte devam eyleyiniz siz.*

*Patron da fakir işçilerin kadrini bilsin,
Ta'zim ile, hürmetle sana başlar eğilsin,*

*Dün sen çalışırken bu cihan böyle değildi,
Bak fabrikalar uykuya dalmış gibi şimdi.*

*Herkes yaya kaldı, ne tren var, ne tramvay
Sen bunları hep kendin için şan-ü şeref say.*

*Birgün bırakınca işi halk şaşkına döndü,
Ses kalmadı, her velvele bir mum gibi söndü.*

*Sayende saadetlere mazhar beşeriyet;
Sen olmasan etmezdi teali medeniyet.*

*Boynundan esaret bağını parçala, kes, at!
Kuvvetedir hak. Hakkını haksızlara anlat.*

